

SÆRTRYKK

NR. 3

1970

Vårt sosialpolitiske ansvar

Særtrykk av tidsskriftet Sosionomen

Kr. 2,-

Vårt sosialpolitiske ansvar *)

Av universitetstipendiat Else Øyen.

Dersom noen tror at de skal få svar på hva vårt sosialpolitiske ansvar egentlig er, så kommer de til å gå skuffet herfra. Jeg har her sett det som min fornemste oppgave å øke forvirringen, kaste inn nye momenter, og vise at alt hva vi gjør i samfunnet vanligvis har mange flere konsekvenser enn det vi først hadde tenkt oss. Vi kan nemlig se på samfunnet som en kjempestor «mobile» hvor en ørliten bevegelse i en av delene omgående vil avstedkomme bevegelser også i de andre delene. Og det er nettopp disse nye bevegelser som er et av samfunnsforskernes vesentligste studieobjekter.

Hva er sosialpolitikk ?

Allerførst må vi vel prøve å gjøre klart for oss hva vi forstår ved sosialpolitikk. En dansk økonom, Jørgen Dich, har skrevet et stort verk om Sosialpolitikens teori. Her definerer han skattepolitikk som omfattende alle de innbetalinger som på en eller annen måte kommer inn til staten, og sosialpolitikk er da disponeringen av alle de penger som staten betaler ut. Dette betyr at sosialpolitikk omfatter både veibygging og husbygging, regulering av det private næringsliv, og opplæring av alle mulige slag. Utbetalingene til Rikstrygdeverket og sosialomsorgen blir i så fall bare for småpenger å regne. Skulle jeg følge denne definisjonen av sosialpolitikk ville tittelen på foredraget ha vært: Vårt politiske ansvar — og de færreste av dere ville ha møtt frem på dette seminaret.

La oss i stedet gå tilbake til det trygge og gode begrepet «Velferdsstaten».

Det er noe hele det norske folk kan uttale seg om, og i en Gallup fra 1967, er det 85 % av den norske befolkning som beskriver Norge som en velferdsstat. Ønsker man en nærmere definisjon av begrepet «Velferdsstaten» får man til dels meget svevende svar. Ikke bare blant «folk flest», men også blant de folk som selv stiller med den såkalte velferdsstat. Vi møter dette begrepet igjen og igjen, i politiske debatter, i faglige organisasjoner, i avisspaltene. Og likevel vil jeg påstå at dette begrepet er så diffust at det tåkelegger de egentlige problemer, at vi ved å bruke ordet «velferdsstat» slipper å tenke igjennom hvilken type samfunn vi virkelig vil ha.

Det er denne diffuse holdning til velferdsstaten som preger vår sosialpolitikk idag. Hvor den ene hånd ikke vet hva den andre gjør fordi målsettingen mangler. Vi har en vag idé om «at flest mulig skal få høve til å nytte ut sine evner til å leve harmonisk» slik det så vakkert står i forarbeidene til Lov om sosial omsorg. Men ingen har gjort seg klart hva det innebærer i praksis, og hvordan vårt samfunn skulle se ut om alle skulle få nytte ut sine evner. Ja, en har ikke engang spesifisert hvilke evner det dreier seg om. Det blir til stadighet satt i verk nye sosiale tiltak, men svært sjelden er det en tydelig teori bak disse tiltak. Og aldri spør man seg etter en stund hvordan disse tiltakene faktisk virket, om man virkelig oppnådde det man hadde hatt til hensikt, og om det eventuelt var visse bivirkninger. Det er som å lage stadig nye kakeoppskrifter, sørge for å steke kaken med litt mindre varme, litt færre egg og litt mindre smør enn man opprinnelig hadde tenkt seg — for så å la være å smake på kaken når den endelig er ferdig.

*) Dette er et foredrag som ble holdt i Sosialt selskap, Bergen, d. 21. nov. 1969.

Hvem skal være klienter ?

Siden det er så vanskelig å svare på hva sosialpolitikk er, kan man kanskje snu litt på spørsmålet og spørre hvem våre klienter skal være, eller for å følge foredragstittelen så tett som mulig: hvem er det vi skal ha ansvar for? Det er lang tid siden svaret var så greit som i en innberetning fra Bergen by omkring 1750 hvor det skjelnes mellom «rette fattige og urette fattige».

Omkring århundreskiftet hadde vi en diskusjon om hvorvidt man skulle lage én lov for alle som på en eller annen måte hadde vanskeligheter som de ikke selv kunne håndtere, eller om man skulle finne frem til spesielle grupper av nødstedte og løse problemene spesifikt for hver enkelt gruppe. Resultatet ble et kompromiss med en utbygging av trygdeordninger og den gamle Forsorgsloven til å samle opp de som falt igjennom. Det var siste gang vi i Norge hadde en skikkelig diskusjon om hvem som egentlig skal være våre klienter. Selv da Lov om sosial omsorg kom fikk vi ingen prinsippdiskusjon. Vi fikk bare en langvarig krangel om berettigelsen av edruskapsnemnder, hvor fokus ikke var på hva man kunne gjøre for klientene, men på hva man kunne gjøre for å beholde sin egen makt i systemet.

Skal man prøve å belyse forholdet til klientene er det kanskje lurt å ta et lite historisk tilbakeblikk. I den offisielle versjon av sosialpolitikken historie blir det økonomiske aspekt hele tiden fremhevet. Når en ny lov blir til, blir det bestandig diskutert hvorvidt Norge har «råd» til å gjennomføre denne loven. Det er umiddelbart klart at det koster penger å gjennomføre nye sosiale tiltak, men ofte blir dette med økonomien også brukt som et skalkeskjul for andre motiver. I 1845 får vi de særdeles liberale Fattiglover som er uttrykk for at et nytt menneskesyn er trengt igjennom og har satt sitt preg på lovgiverne. Dette menneskesyn er imidlertid ikke typisk for den øvrige befolkning og en sterk opposisjon mot Fattiglovene begynner å gjøre seg gjeldende. Den blir etterhvert så sterk at i 1863 blir Fattig-

lovene revidert og vesentlig innstrammet med den begrunnelse at Norge er inne i en økonomisk nedgangsperiode. Dette er bare delvis riktig. En annen og kanskje viktigere faktor er den *avstand* som befolkningen til enhver tid har behov for å legge mellom seg og klientellet. Dette skal jeg prøve å belyse nærmere for jeg tror det er et viktig poeng.

La oss anta at vi kan lage et diagram over fordelingen av sosiale goder. Jeg mener her ikke en fordeling av de økonomiske goder, for vi er heldigvis forbi den tid hvor vi bare definerte fattigdom som et økonomisk begrep. Men la oss tenke oss at vi kan lage en kartlegging av hvilke sosiale goder folk egentlig har — og en slik kartlegging holder de faktisk på med i Sverige nå. Hvilke komponenter som skal inngå i de sosiale goder kan vi selv bestemme, men jeg skulle tro at det fort ville bli enighet om at foruten inntekter og formue så er også utdanning, god helse, lett adgang til sykehus og lege, tilpasningsevne og trivsel i arbeidet slike ting som vil bli regnet til de sosiale goder. Tilsvarende vil en definisjon av fattigdom da bli en mangel på disse goder, slik at vi opererer med en utvidet definisjon av fattigdom. Ingen vet hvordan en fordeling av disse goder ville se ut for det norske folk. Forskjellige fordelinger eller modeller vil imidlertid føre til forskjellige reaksjoner.

Antar en for eksempel at disse goder er normalfordelt, vil det av mange bli oppfattet som riktig at de som befinner seg lengst ut på fordelings «skyggeside» (her fordelings venstre side), får større andel av de sosiale goder. Akkurat *hvor* grensen skal gå vil det være delte meninger om. Jo større andel av befolkningen som befinner seg akkurat til høyre for grensen, jo større motstand kan vi regne med at de sosiale tiltak vil skape. Disse folk vil nemlig oppleve «klientellet» som nesten likestilt med seg selv når det gjelder sosiale goder, og de vil føle at «klientellet» lett-vint får en del goder som de selv må arbeide hardt for. Så lenge vi befinner oss langt til venstre på fordelingen, vil

slike holdninger bare ha liten gjennomslagskraft. Jo lengere innover i fordelingen vi kommer, jo flere er det som vil befinne seg akkurat til høyre for grensen og jo flinkere vil disse folk være til å verbalisere sin misnøye.

Vi tar konsekvensene av dette avstandsbegrepet når vi legger trygdenivået lavt. Men istedet for å si at deler av befolkningen ikke tåler at klientellets levestandard skal ligge for tett opp til deres egen, bruker vi et abstrakt begrep og kaller det rettferdighet. Vi er oppmerksomme på at en god del av klientellets problemer kunne løses ved å gi det økt prestisje, men andre deler av systemet ville føle seg urettferdige behandlet, og i stedet løser vi bare våre sosiale problemer halvt. Det er det samme rettferdighetsbegrep som går igjen i graderingen av folketrygden og i det manglende ettervern for kriminelle. Akkurat som «velferdsstat» er «rettferdighet» et sekkebegrep som er så generelt at det tilslører realitetene bak det. En del av vårt sosialpolitiske ansvar må være å rydde opp i alle disse sekkebegreper og skape en skikkelig diskusjon om de reelle forhold, hvor ingen skal slippe unna med runde talemåter som skaper en tilsynelatende og derfor drepene enighet.

Hvilken type samfunn vil vi ha ?

Siden samfunnsformen er så uadskillelig fra spørsmålet om hvem som skal være våre klienter, må det neste spørsmål vi stiller oss, nødvendigvis være hvilken type samfunn vi skal satse på. Og her står vi omgående overfor tre alternativer. Vi kan fortsette på samme måte som nå, dvs. fortsette å reparere på de sosiale problemer etterhvert som de blir påtrengende nok. Dette er en utilfredsstillende løsning som jeg ikke vil bruke tid på. Det andre alternativet er å nytte ut alle de muligheter som vårt nåværende sosialpolitiske system byr på. Og den tredje mulighet er en fullstendig omforming av vårt samfunn hvor vi erkjenner at en vesentlig kilde til våre sosiale problemer ligger i skjevhetene i

vårt klassesamfunn, eller jeg skulle kanskje si vårt lønnsklassesamfunn. Vi må i så fall erkjenne at næringslivet skaper sosiale problemer som det overlater til samfunnet å rydde opp i, akkurat som det skaper forurensingsproblemer og overlater ubehagelighetene til samfunnet. Vi må også erkjenne at konkurransemiljøet i skolen og samfunnet ellers skaper tapere som svært ofte vil ende opp som sosiale problemer. Og før jeg er ferdig med å nevne alle de forhold som vi idag vet skaper sosiale problemer, er jeg i full fart inn i den politiske diskusjonen. Og dette hører jo ikke til sosialarbeidertradisjonen!

La meg i stedet konsentrere meg om alternativ to, nemlig hvordan vi best kan utnytte det foreliggende system. La meg som eksempel ta Lov om sosial omsorg, en lov som er så diffus at den både forvirrer og samtidig åpner opp for uante muligheter. Man kunne her vedta at en jurist skulle være medlem av alle sosialstyrer. Ikke for å kontrollere at alt gikk riktig for seg, men for å utnytte og overbenytte alle de muligheter som ligger i lovens forarbeider. En jurist er trent i å lese lovttekster, han er trent i å utnytte alle de smutthuller som finnes i loven, (og dem finnes det mange av i Lov om sosial omsorg), og han er trent i å føre en sak på en overbevisende måte. Dersom denne loven blir ført til sin ytterste konsekvens vil systemet og de kommunale budsjetter bryte sammen. Så langt vil det imidlertid aldri komme, for samfunnet har regulerende mekanismer som før den tiden vil sørge for en redefinering av loven eller en omprioritering av samfunnets midler. Regjeringen har oppnevnt den såkalte Sosialreformkomité til å vurdere hele vår sosiallovgivning. Og det er jo prisverdig. Men på en måte har jeg en fornemmelse av at denne komitéen kommer for tidlig, fordi den kommer før det er oppstått en virkelig krisesituasjon. Dette kan jo lyde paradoksalt, all den tid vi kan si at problemene skal løses før de blir virkelig store. Men saken er den, at sålenge problemene ikke er definert som virkelig kritiske, så gjør

man heller ikke noe virkelig dyptgående for å løse dem. Får ikke Sosialreformkomitéen fornemmelsen av at problemene er store og alvorlige, så kan vi heller ikke vente å få annet enn halvhjertede og overfladiske forslag til løsninger fra dens hånd. Så det spørs om ikke en del av vårt sosialpolitiske ansvar også vil være å rope høyt om alt det vi ser i vårt arbeid og som vi ikke finner løsninger på.

Det neste man kan gjøre med Lov om sosial omsorg er koordinering. Selv om det er mangel på fagfolk og institusjoner og penger, er det også mye som kan gjøres innen for den rammen vi har idag. Med koordinering mener jeg ikke bare at man sender hverandre saksmappene, tar en telefon når det trengs og kanskje møtes en gang iblant. De barna man håndterer ved skolepsykologisk kontor er ofte barna til de foreldre som man håndterer ved sosialkontoret. Og de sosiale tilfeller som sykehuskuratoren steller med, vil ofte være fremtidige klienter ved sosialkontoret, fordi sykehuset selv ikke følger opp sine sosiale tilfeller. Mentale tilfeller vil ofte trenge sosialhjelp, og barna til mentale pasienter vil ofte løpe en større risk for å komme opp i vansker som vil føre dem til skolepsykologisk kontor. Det samme gjelder familier hvor faren er borte, enten permanent eller for kortere tid, hva enten det måtte være fengselsopphold eller kuropphold. Dette er ting som vi alle vet. Det sorgelige er bare at man ikke tar konsekvensene av det. Koordinering av slike problemer ville spare klientene for mange ekstra skritt, kontakten med klientene ville bli bedre, fordi de ikke ville bli nødt til å spre seg emosjonelt på så mange saksbehandlere, helhetssynet på familien ville gi større behandlingsmuligheter, og sist men ikke minst, vi ville få større nytte av vår faglige arbeidskraft. Dette er også noe som alle vet. Spørsmålet er bare hvorfor man ikke tar konsekvensene av noe som byr på så åpenlyse fordeler. Det er det mange grunner til, og en av de viktigste er vel at vi er så vant til å tenke i autonome sektorer at man har en viss til-

bakeholdenhet for «å legge seg bort i andres saker». Lov om sosial omsorg åpner adgang for koordinering av det sosiale arbeid i kommunen, men sosionomen føler seg ofte så underlegen overfor psykologen med alle de fine testene, at han kvier seg for å ta kontakt, enn si be om å få rapportene utlevert. Psykologen på sin side har ofte ikke den nødvendige tillit til sosionomens kompetanse og vil derfor bare ta kontakt om overfladiske ting. Et samarbeid mellom to ulike partnere er dømt til å mislykkes dersom de ikke blir enige om en arbeidsdeling. Og arbeidsdelingen bør i så fall bli mer adekvat enn den er i dag, hvor den ene part arbeider med foreldrene og den andre med barna. En annen mulighet ligger i å tvinge dem inn i et samarbeid hvor de møtes regelmessig og diskuterer alle sine felles problemfamilier, eventuelt gå så langt som til å legge visse deler av skolepsykologisk kontor under sosialkontoret. Sykehuskuratorene sitter og steller med sine pasienter og oppdager gang på gang at det er liten hjelp å hente på det lokale sosialkontor. Det er kanskje ikke så rart. Sosialkontoret har knappe ressurser fra før, og de føler først og fremst ansvar for å hjelpe sine klienter, så får sykehusets klienter komme i annen rekke. Vi er enda ikke nådd til det punkt hvor alle klienter, uten hensyn til hvilket kontor de hører inn under og i hvilken del av landet de hører til, blir definert som et felles ansvar for oss alle sammen. Sykehuskuratorene blir et lite sosialkontor i seg selv, selv om de steller med samme problemer som det lokale sosialkontor. Også her burde sosialstyret sørge for en integrering, gjerne ved å knytte sykehuskuratorene direkte til sosialkontoret. Et annet ømt punkt er Trygdekassen som sitter og betaler ut penger til det «finere klientel» på en måte som ofte pulveriserer det hjelpetilbud som sosialkontoret kan tilby mange av dets klienter. Også her burde det komme til en institusjonsmessig sammenkopling som klienter og fagpersonale kunne **profitere** av. Men nevner man disse typer av **koordineringsforslag** vil det omg~~ående rei-~~

se seg en storm av protester. Alle ønsker å beholde sine autonome rettigheter, alle mener de personlig vil tape på en slik koordinering. Slik det er idag har sosialkontoret lav prestisje. Det har de fått fordi de tradisjonelt har håndtert klientellet med lavest prestisje. Og slik vi har bygd opp vårt system er det bare dette klientel som er blitt tilovers til sosialkontoret. Det har lenge vært «finere» å arbeide på sykehus enn på sosialkontor (der går man tross alt i hvit frakk og arbeider sammen med legene), skolepsykologen tenker på sin universitetsutdanning og føler seg hevet over sosialkontoret, trygdekassefolkene håndterer enorme summer og aksepterte klienter. Alle vil de føle det som litt av en degradering å bli direkte knyttet til sosialkontoret. Likevel er sosialkontoret den eneste institusjon som idag kan foreta en slik koordinering, dersom koordinering skal skje på det kommunale plan. At det samtidig vil kunne løse en del av sosialkontorets egne problemer er forsåvidt en del av samme sak. Slik sosialkontoret står idag, er det et svakt organ innenfor kommunen. Det trenger prestisje om det skal kunne stå sterkt i den kommunale budsjettkrig, og det trenger å kunne være talsmann for flere institusjoner når det gjelder å få igjennom planer for det forebyggende arbeid. En slik koordinering vil ikke nødvendigvis medføre store byråkratiske enheter. Etter at koordinering har funnet sted, kan systemet brytes ned i nye og mindre enheter.

Når man nevner Lov om sosial omsorg, vil det være å gå som katten omkring den varme grøten, dersom man ikke samtidig nevner de folkevalgte og deres oppgaver i sosialpolitikken. Dette er også en av de mange diskusjoner som ikke har vært ført. Det skyldes både den lange tradisjon de folkevalgte har i kommunalpolitikken, hvor alle tar deres tilstedeværelse for gitt, og den uvillighet de folkevalgte har hatt til å diskutere sin egen rolle. Noen vil ha de folkevalgte helt ut av sosialpolitikken, andre vil bare ha de folkevalgte inn i den sosiale planlegging, mens de færreste av fagfolkene

ønsker de folkevalgte som deltakere i klientarbeid og veiledning. Personlig tror jeg at de folkevalgte skal trekkes inn på så mange plan som mulig. Dette er i strid med min opprinnelige mening om dette spørsmål. Og dette er i strid med sosionomenes krav til faglig standard. Sannsynligvis vil en god del klienter lide under en slik ordning. I alle fall på kort sikt. Men jeg tror vi skal slutte å tenke på kort sikt. Jeg tror vi skal begynne å satse på langsiktige løsninger. Når jeg mener at det er viktig at de folkevalgte kommer i kontakt med klientellet, så tenker jeg ikke verken på kontrollfunksjoner, eller oppsøkende arbeid eller det berømte «sunne folkevevt» som går igjen i så mange innstillinger. Jeg tenker på den betydning en slik masseoppdragelse har. Det er jo oppdragende å lese sakskart og saksdokumenter, om enn det gir en viss distansert holdning til tingenes tilstand. Skal vi virkelig håpe å gjøre inntrykk på kommunestyre og formannskap, må vi ha de folkevalgte til å hjelpe oss. Og i fremstillingen av en sak er det intet som hjelper som et personlig engasjement bakket opp av fakta. På det rikspolitiske plan er vi avhengig av folk med politisk innflytelse, folk som har sett sosiale problemer på nært hold og skjønt at det er samfunnet som er med på å skape de fleste sosiale problemer. Da kan vi kanskje omsider ta knekken på noen av alle de moralske holdninger som idag er så uløselig knyttet til sosiale hjelpetiltak. Dette betyr ikke at jeg vil ha de folkevalgte til å drive med klientarbeid. Men jeg tror at de folkevalgte kan aktiviseres på en helt annen måte enn de blir idag, at de kan tildeles visse arbeidsoppgaver, og at de kan orienteres mye bedre om en del av klientene enn de blir idag. Når så mye er sagt, så vil jeg også tilføye at jeg tror det skal drives formalisert opplæring av de folkevalgte. At det skal bli en betingelse for å sitte i sosialstyret at man for eksempel gjennomgår samme brevkurs som Etatsopplæringen idag tilbyr sine folk. Det å sitte i sosialstyret må forbindes med et ansvar og ikke bare bli et poli-

tisk springbrett hvorfra man kan avansere videre, dersom man enten har gjort en god jobb eller har vært flink til å spare på kommunens penger.

Et fjerde punkt jeg gjerne vil ta opp under Lov om sosial omsorg, har å gjøre med alle de tre tidligere nevnte punkter: informasjonsformidling, koordinering og de folkevalgtes rolle. Det gjelder taushetsplikten. Vi har hittil tatt for gitt at taushetsplikten er en integrert del av hele vår sosialpolitikk. Vi har tatt for gitt at vi skal beskytte våre klienter. Det er selvfølgelig et viktig synspunkt, men det spørres om ikke denne taushet har vært med på å forvrengte hele vårt bilde av sosiale problemer. Gang på gang viser det seg at folks fordømmende holdning forsvinner når de først forstår grunnen til sosiale avvik. Det gamle ord: Å forstå allting er å tilgi allting, har virkelig noe for seg. Folks holdning til ugifte mødre for eksempel, er generelt nokså negativ. Men kjenner de først den ugifte mor og har fått vite noe om hennes bakgrunn, så bruker de vanlige kriterier for om de liker henne eller ikke. De bruker ikke lenger dette at hun er ugift mor som et kriterium for at de ikke liker henne.

Et annet eksempel ser jeg i et av de såkalte pene strøk. Midt i en nydelig villabebyggelse ligger et hus som tydelig skiller seg ut fordi gardinene henger skjevt i vinduene, rattkjelken fra siste år er enda ikke tatt inn, malingen flaser og en knust vindusrute er ikke skiftet ut. I et slikt strøk er alt dette indikatorer på sosialt avvik, og naboene har allerede mange historier å fortelle om denne familien. Ungene er stemplet som ramp, selv om deres atferd ikke avviker noe særlig fra de andre ungers, naboene irriterer seg over familien og hilser ikke mer enn høyst nødvendig. Disse naboene er egentlig greie og sosialt interesserte folk, men de synes at denne spesielle familien som de intet vet om, trekker ned standarden i strøket. Jeg begynte å interessere meg for denne familien og fant tilfeldigvis ut av hva som var galt. Det var helt typiske problemer, av den slags som mange norske

familier er rammet av og som før var lite akseptable. Denne familie hadde imidlertid ingen mulighet til å kommunisere med naboene fordi de ingen skikkelig kontakt hadde, og i stedet måtte de ta som en belastning utover den de allerede hadde, at både de og ungene var uglesett i miljøet. Hadde naboene visst noe om hva som plaget denne familien, ville en del av dem uten tvil ha gjort noe for denne familien. Ikke nødvendigvis med plagsom påtrengning, men simpelthen ved å akseptere ungene og trekke foreldrene inn i praten over hagegjerdet.

Det blir stadig fremført som argument at det er en skam å motta sosialhjelp og at man ønsker å gjøre sosialhjelp mer akseptabel. Noen tror at det kan gjøres ved å gjøre sosialkontoret lysere og penere, andre vil behandle klientene på en verdigere måte. Dette er selvfølgelig viktige ting, men det spørres om man ikke også må skape åpenhet om hva sosialhjelp er, fordi det kan være like nedverdige å skulle ta imot hjelp i smug. Da ville vi også se at de folk som idag ikke vet at de kan få hjelp av sosialkontoret, vil komme. Det er mulig jeg tar feil, men det er et av de emner jeg også gjerne skulle ha sett at vi snart fikk en skikkelig diskusjon omkring. Ikke den type diskusjon som vi hadde i fjernsynet hvor man satt og pratet om ekstreme tilfeller av taushetspliktproblemer når det sto om liv eller død, men den betydning det kan ha for klientellet om vi lempet på den nåværende strenghet. Og i en slik diskusjon ville jeg også gjerne ha belyst hva taushetsplikten betyr for de som sitter i systemet, om de noengang bruker den til å beskytte seg selv og sin egen arbeidsmåte, og om de bruker den når de ikke ønsker å samarbeide med andre deler av systemet. (Dersom mine insinuasjoner er uakseptable, blir det full anledning til å ta igjen i diskusjonen.)

Sosialarbeiderens rolle

Det er klart at sosialarbeiderens rolle og ansvar vil være avhengig av hvilken type samfunn vi har og hvilken sosial-

politikk vi skal føre. Derfor er det også så forbausende at vi så sjelden, for ikke å si aldri, hører sosialarbeidernes stemme når det gjelder utformingen av sosialpolitikken og når det gjelder å gjøre klientenes krav kjent. Det er riktig at de er under hardere arbeidspress enn mange andre yrkesgrupper i vårt land, men det kan ikke være forklaring nok. Det er også riktig at de, som mange andre yrkesgrupper, løper en viss risiko ved å synge ut om problemene innen sitt eget arbeidsfelt, men heller ikke det kan være forklaring alene. En like god forklaring ligger nok i den utdanning de har fått. De blir oppdradd, for ikke å si hjernevasket, til en tålmodig, nøytral og tolerant holdning til all avvikende atferd. Alle moralske verdier blir underlagt denne toleransen, og selv når samfunnet begår skrikende urettferdigheter overfor noen av sine egne, så ser sosialarbeideren også på dette med sin nøytrale overbærenhet. Dersom noen syns at dette er for grovt, så la meg si at jeg også beundrer denne toleransen hos sosialarbeideren.

Man kan også forbauses over den mangel på fellesopplutning som finnes hos sosialarbeidere. Hvorfor kommer de aldri ut som gruppe, hvorfor lar de ikke sine organisasjoner uttale seg, når de ikke vil uttale seg selv. Skyldes dette at de ikke oppfatter seg selv som en yrkesgruppe, og at deres identifikasjon i høyere grad ligger i deres respektive arbeidsplasser enn hos deres fagfeller. For en utenforstående som lytter til sosialarbeidernes diskusjon om seg selv, så er det ordene «identitet og respekt for yrket» som går igjen og igjen. Og med «respekt for yrket» mener de også utenforståendes respekt. Sagt på en annen og mer ubehagelig måte virker det som om de har behov for mer prestisje. Det har vi selvfølgelig allesammen, men det er de færreste som gjør seg opp en mening om hva de skal bruke denne prestisje til. Skal man delta i direkte klientarbeid, er det mye som tyder på at jo mindre avstand man har til klienten, jo større sannsynlighet er det for å skape kontakt og dermed forbedre behand-

lingsmulighetene. Skal man derimot delta i planleggingsarbeid og gjøre inntrykk på de folkevalgte med sine budsjettforslag, så vil høy prestisje komme vel med. Abbed Pierres «svaler» har tatt konsekvensene av det ved å leve i samme elendige miljø som sine klienter. Den svenske sosialomsorgen prøver å løse problemet ved å definere en mye større del av det svenske folk som sine klienter. Kanskje splittelsen blant norske sosialarbeidere også bunner i slike problemer, like mye som de bunner i problemer med forskjellig type utdanning.

Hva problemene enn er, så vil min konklusjon bli at ansvaret for sosialarbeiderne vil være snart å bestemme hva de selv vil være. Om de fortsatt vil være samfunnsreparatører og akseptere at de ingen innflytelse har på de forhold som fører til sosiale problemer, hva de vil bruke en eventuell høyere prestisje til, og hvorfor det er så viktig å få faglig identitet. Slike problemstillinger vil også være helt relevante for den diskusjon som for øyeblikket pågår om etterutdanning for sosialarbeidere. Er det så at de vil utdannes til bedre teknikere ved å lære litt mer om case-work, eller har de mer behov for å se samfunnsproblemer i en større sammenheng slik at de kan gjøre en mer langsiktig innsats?

•••••

Medmenneskelig ansvar

Det er vel ikke riktig bare å spørre hvilket ansvar sosialarbeiderne skal ha. Det må vel være like riktig å spørre hvilket ansvar alle vi andre skal ha. Slik jeg ser det, ligger dette ansvaret på to plan. På den ene side har vi det statlige ansvar og hele spørsmålet om omprioritering av våre ressurser. Denne diskusjon pågår for fullt og jeg skal ikke ta den opp her. Den annen type ansvar kan vi kalle medmenneskelig ansvar, eller simpelthen interesse for andre mennesker, tid til å snakke om deres problemer, at vi er villige til å sette oss i deres sted, oppleve at deres vansker ikke bare er samfunnets vansker men også våre vansker.

Vi lever på en måte i en forsikrings-

mentalitet, hvor det aldri blir oss direkte som skal betale hvis huset brenner. På samme måte kan det være enighet om at for eksempel uteliggerne skal hjelpes, men hele tiden under den forutsetning at det ikke er meg personlig som skal hjelpe. Det skulle være interessant å vite hvem i vårt samfunn idag som er villig til å invitere en uteligger inn i sitt hus, og hvem som er villig til å spasere i sentrum i følge med en uteligger. Vi vet en del om folks verbale atferd på dette område, men vi vet forferdelig lite om deres faktiske atferd, annet at det finnes en uoverensstemmelse. Sett på denne bakgrunn er spotten over de frivillige foreningenes arbeid nokså urettferdig. De gjør i alle fall en mer personlig innsats enn størstedelen av det norske folk.

Selv ser jeg dette med personlig engasjement og innsikt i problemene som svært viktig og som noe som ikke må tilhøre fagfolkene alene. Det er så at de best vet hvordan problemene skal håndteres, men grunnen til problemene blir lagt i medmenneskelige relasjoner.

Det spørres om vi simpelthen ikke trenger å innføre et nytt fag i skolen. Et fag som er mye viktigere enn spesifikke kunnskaper om elver og fjell i alle land. Et fag som lærer ungene å være tolerante overfor avvikere, hvor dette å være tjukk eller lite flink eller «null» kledd, ikke er kriterier for om du skal inviteres i bursdagsselskap eller få være med på skøytebanen. Vi kan regne med at en god del av våre sosiale problemer vil bli rekruttert fra våre skoletapere. Hitil har vi tatt for gitt at disse blir samfunnstapere fordi de ikke har levd opp til skolens standarder. Like viktig for disse ungenes selvfølelse har det vært at de på et tidlig tidspunkt er blitt definert som avvikere av sine klassekamerater. Det har i klassemiljøet ikke vært nok toleranse til å gi disse barna prestisje og selvfølelse med opphav i andre kriterier. Fordi de er tapere på et eller to områder blir de definert som tapere på samtlige områder. Av de selvsamme elever som om en halv generasjon skal være med på å utforme vår sosialpolitikk.